

SKOLVERKET - SLÖJD I GRUNDSÄRSKOLAN

Émilie Jönsson [00:00:14] Att undervisa elever med olika behov och funktionsnedsättningar i ämnen som till exempel matte, språk och samhällskunskap diskuteras ofta. Men hur gör man när det kommer till slöjdundervisningen? Det ska jag prata om tillsammans med Anna Sjöqvist som är universitetsadjunkt vid Karlstads universitet. Och jag, jag heter Émilie Jönsson. Hej Anna och välkommen hit!

Anna Sjöqvist [00:00:38] Tack!

Émilie Jönsson [00:00:39] Du har skrivit en avhandling som heter "Slöjdundervisning i grundsärskolan - En pedagogisk studie om förutsättningar för bildning". Varför är det relevant att tala om bildning för elever i grundsärskolan?

Anna Sjöqvist [00:00:53] Ja, innan jag svarar på frågan så vill jag bara säga att i dag, i slutet av 2022, så pratar vi om grundsärskolan. Men man ska veta att från sommaren 2023 så byter namn till anpassad grundskola. Men i vårt samtal så använder vi fortfarande grundsärskolan i dag. Så tillbaka till frågan om bildning. Så som jag använder det i den här avhandlingen så står det för självbestämmande, medbestämmande och solidaritet. I förhållande till elever i grundsärskolan, som ju har en intellektuell funktionsnedsättning, så tycker jag att det är synnerligen relevant att tala om självbestämmande, medbestämmande och solidaritet. För en rapport ifrån Myndigheten för delaktighet från 2020 visar att just personer med intellektuell funktionsnedsättning som grupp betraktat de befinner sig i en mycket ojämlig livssituation i förhållande till andra grupper i samhället. De har ofta mycket små möjligheter att påverka sin livssituation och de är i mycket liten utsträckning delaktiga i samhällsgemenskapen och på arbetsmarknaden. De lever ofta i utanförskap och ekonomisk utsatthet. De har med andra ord ganska små möjligheter till självbestämmande och medbestämmande. Och man kan ju också fundera över det här med solidariteten.

Émilie Jönsson [00:02:16] Hur kommer slöjd in i bilden?

Anna Sjöqvist [00:02:18] Ja, slöjd har historiskt sett lyfts fram just för sin bildningspotential.

Émilie Jönsson [00:02:24] På vilket sätt då?

Anna Sjöqvist [00:02:26] Ja, egentligen för alla elever, men i synnerhet för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Om man tittar tillbaka på förra sekelskiftet så fanns det ju egentligen inte någon regelrätt skolgång för elever med intellektuell funktionsnedsättning. Men de skolverksamheter som ändå fanns, där hade slöjden ett väldigt stort utrymme. Det man kan säga är att slöjden, det står ju även i dag i läroplanen och i kursplanerna att slöjden anses gynna personlighetsutveckling genom till exempel att man ökar tilltron till den egna förmågan och att slöjden utvecklar förmågor som till exempel problemlösning som är till nytta både för individen och för samhället i stort. Så att slöjd har historiskt sett haft ett stort utrymme för elever med intellektuell funktionsnedsättning och det har det fortfarande än idag. För att elever i grundsärskolan har dubbelt så mycket slöjd jämfört med elever i grundskolan.

Émilie Jönsson [00:03:27] Men vad skulle du säga är skillnaden mellan slöjdundervisning i grundsärskolan från den i grundskolan?

Anna Sjöqvist [00:03:34] Något som skiljer undervisning i grundsärskolan generellt ifrån undervisning i grundskolan är ju att i grundsärskolan så har man små åldersblandade grupper. Det är ofta en väldigt hög personaltäthet med assistenter eller annan form av resurspersoner med. Och trots att elever i grundsärskolan, alla har en intellektuell funktionsnedsättning så är det ju inte en homogen grupp på något sätt. De skiljer sig ju väldigt mycket åt, precis som alla andra människor, så att man kan egentligen inte tala om en speciell pedagogik eller så. Så på det sättet skiljer sig inte slöjd i grundsärskolan från slöjd i grundskolan.

Émilie Jönsson [00:04:24] Vad är viktigt för slöjdlärare att tänka på redan i planeringsstadiet för att kunna möta elevernas olika behov här?

Anna Sjöqvist [00:04:32] Ja, först och främst så gäller det ju att ha vara insatt i och ha kunskap om att det är olika läroplaner. Att det är olika kursplaner och att timplanerna skiljer sig jämfört med grundskolan. Grundsärskolan har ju två inriktningar, dels inriktningen mot ämnen där slöjd är ett av ämnena och de här ämnena liknar ganska mycket de som finns i grundskolan. Men sedan finns också inriktningen ämnesområden och där består undervisningen av bara fem ämnesområden där slöjd ingår i det som kallas för estetisk verksamhet tillsammans med musik och bild. Jag tänker att i grundsärskolan handlar det mycket om att, det här att skapa motivation. Att få eleverna intresserade och att knyta an till deras intressen kanske kan vara en viktig pusselbit. Att knyta an till deras livsvärld där eller att ha någon form av temaarbeten så att undervisningen hänger ihop.

Émilie Jönsson [00:05:36] Temaarbete mer när det är kopplat till övriga undervisningen eller är det bara för att göra undervisningen roligare i stort med teman som hav och skog, och kanske superhjältar?

Anna Sjöqvist [00:05:46] Man kan tänka på båda sätten egentligen, att man kan koppla undervisningen i slöjd till sådant man arbetar med i undervisningen, i andra ämnen i skolan, men att man även kan ha teman som enbart berör slöjddämnet. Jag tänker att det beror mycket på hur man hur man som slöjdlärare lägger upp sin undervisning generellt och vad man ser fungerar för eleverna och vad som verkar motiverande. Också att det gäller att fundera över vilka arbetsformer man använder. Ska eleverna jobba individuellt eller i par eller i grupp och hur kan man gynna kommunikationen och samarbetet mellan elever? Det handlar ju en del om den här solidaritetsaspekten då. Det man också behöver göra är ju att tänka på den höga personaltätheten.

Émilie Jönsson [00:06:41] I grundsärskolan arbetar man ofta tillsammans med elevassistenter, men alla slöjdlärare har ju kanske inte erfarenhet av att arbeta på det sättet. Vad har du för tips om hur man kan lägga upp arbetet där?

Anna Sjöqvist [00:06:55] Ja, jag tänker att det är viktigt att prata med elevassistenter därför att de har ofta värdefull kunskap om eleven eller elevgruppen. Ofta känner de eleverna bra och de vet vad de är intresserade av och på så sätt så kan de ge tips om vad som kan motivera eleverna. De kan också ge ledtrådar om någonting i miljön som kanske behöver anpassas lite extra. Men det är också så att elevassistenter kan ju ha väldigt olika erfarenheter av och inställning till ämnet slöjd. Så det man behöver göra är ju att man måste fundera på - hur ska jag ge och hur ska jag utforma instruktioner? Inte bara till eleverna utan också till assistenterna. Ska jag ge samma instruktioner till både elever och assistenter eller ska de ha olika typer av instruktioner? Ska de ges samtidigt eller vid olika tillfällen? Det är också viktigt att förmedla vad jag som slöjdlärare har för syfte med slöjdarbetet. Är det viktigt att slöjdprodukten ska bli snabbt färdig eller är det viktigt att den blir snygg? Eller är det viktigt att eleverna utför arbetet så självständigt som möjligt? Det är viktigt att det här förmedlas till elevassistenter så att de vet hur de ska lägga upp sitt arbete i förhållande till eleven. Jag behöver också som slöjdlärare fundera över hur eleverna kan visa sitt kunnande eller sin kunskapsutveckling för mig som lärare om de arbetar tillsammans med en assistent. Ska jag rotera så att jag också arbetar tillsammans med eleven eller kan eleven på något sätt visa sin kunskapsutveckling för mig genom assistenten?

Émilie Jönsson [00:08:38] Du nämnde att man kan anpassa miljön. På vilka sätt kan man anpassa miljön?

Anna Sjöqvist [00:08:45] Det beror ju väldigt mycket på eleverna eller de enskilda eleverna. Alla olika elever har ju olika behov av anpassningar av miljön. Det kan ju handla om allt från att behöva en sax med självfjädring för att lättare kunna klippa, till att ha ett bord som är höj- och sänkbart eller på vilken sida man står om eleven när man pratar. Men också om det här med att använda till exempel bilder och bildstöd i kommunikationen för att tydliggöra och underlätta för eleverna att hålla tråden genom arbetet.

Émilie Jönsson [00:09:24] Har du andra tips om hur man kan lägga upp planeringen?

Émilie Jönsson [00:09:27] Ett förslag kan vara att ge assistenten ett likadant slöjdarbete som eleverna har och att assistenten får arbeta parallellt med eleverna. På så sätt så får assistenten en egen slöjd upplevelse och har lättare att stödja eleverna i deras arbete med material och tekniker

och redskap. Och på så sätt så skapas det också en arbetsgemenskap där elevassistenter kan fungera som en modell och som också kan motivera eleverna genom att också vara engagerade i slöjdarbetet i stället för att sitta passiv bredvid eller kanske till och med ta över elevens eget slöjdarbete.

Signatur [00:10:11] Skolverket.

Émilie Jönsson [00:10:17] Vad anser du att slöjdlärare behöver tänka på när de möter elever med en variation av behov?

Anna Sjöqvist [00:10:23] En sak som jag tänker är viktig, det är att fundera över hur man kan konkretisera undervisningen. Slöjdarbetets olika delar består ju av idéutveckling, överväganden, framställning och reflektion över arbetsprocessen. Slöjdens arbetsprocess ställer ganska höga krav på abstraktionsförmåga. Det handlar om att göra val i förhållande till funktion och att visualisera vad det är som den färdiga produkten ska bli. En boll man måste hålla i luften under ganska lång tid eftersom ett arbetsområde kan löpa över ganska lång tid. Det här med problemlösning och reflektion ställer också höga krav på abstraktionsförmåga. Då måste man fundera över till exempel när det gäller att reflektera. Hur kan eleverna kommunicera om sin kunskapsutveckling om man till exempel har en begränsad skriftlig eller verbal språklig förmåga? Att det ofta handlar om att som lärare kunna variera sin undervisning? Att skapa ett kontinuum från så att säga en hög intensitet i lärarens insatser, lärarens undervisningsstrategi till en lägre intensitet och att kunna röra sig däremellan, till exempel när man utformar arbetsuppgifter. Att samma arbetsuppgift kan utformas så att den kan genomföras i små och ganska avgränsade steg, där man betonar kortsiktiga mål. Till att i andra änden av kontinuumet ha större steg och där man har en betoning på mer långsiktiga mål för eleverna. Det kan också handla om när man ger instruktioner att för vissa elever kan de behöva vara väldigt explicita och lärarstyrda och att man väldigt långsamt avvecklar stödet, till att instruktionerna kan syfta till att eleverna ska bli autonoma och att instruktionerna ska vara självinstruerande, att eleverna utvecklar sin egen förmåga att styra sitt arbete. När man ger formativ återkoppling så kan det också vara så att för vissa elever kan den behöva vara väldigt omedelbar och frekvent återkommande och också explicit och att den kommer utifrån, en yttre återkoppling, medans andra elever har en större förmåga till en mer inre återkoppling, alltså en slags självvärdering. Och där man som lärare kan ge en lite mer fördröjd återkoppling. Det finns ju vissa generella strategier kan man väl säga, som till exempel tidshjälpmiddel och att använda det här med bildkommunikation och sådana saker. Men jag tänker att det som är viktigt för slöjdlärare är att införliva dem här i den egna undervisningsstrategin för att undervisning är ju en personlig process på ett sätt. Den är ju väldigt unik för varje lärare och det finns inte ett sätt att möta vad det gäller elever med en variation av behov, utan det måste man så att säga utveckla sin egen handlingskompetens och införliva det med sitt eget sätt att bedriva slöjdundervisning.

Émilie Jönsson [00:13:46] Och när det kommer till betygssättning, vad behöver slöjdlärare tänka på där?

Anna Sjöqvist [00:13:52] Ja, där är det ju viktigt att vara medveten om att betygskriterierna skiljer sig och mellan grundskola och grundsärskolans inriktning ämnen. I grundsärskolans inriktning ämnen så finns betygskriterierna från A till E. Men här finns inte betyget F till exempel, man kan inte få underkänt. Och det är också så att betyg ges bara om elev eller vårdnadshavare begär det. I grundskolans ämnesområden, där skiljer det sig från grundskolans ämnen också. Här har man i stället kriterier för bedömning av kunskaper och det görs bara i slutet av årskurs nio och det finns bara två nivåer, antingen grundläggande eller fördjupad nivå. Och de här omdömena ges också efter elevens förutsättningar. Jag tänker att det här visar ju hur nödvändigt det är att som slöjdlärare bli informerad om vilka elever som är mottagna i grundsärskolan. Framförallt om de är integrerade i en grundskoleklass och också i vilken inriktning av grundsärskolan som de är mottagna i, om de e inriktningen ämnen eller ämnesområden.

Émilie Jönsson [00:15:01] Hur rustade upplever du att slöjdlärarna i din studie kände sig för uppdraget att undervisa elever i grundsärskolan?

Anna Sjöqvist [00:15:10] Lärarna talade inledningsvis om att de var mycket osäkra och tyckte att de saknade kunskap och undervisa elever i grundsärskolan. Men allteftersom de mötte de här

eleverna så tycker de att de har utvecklats mycket och att mycket av det som de har lärt sig tar de också med sig till slöjdundervisningen i grundskolan. Men det är klart att det underlättar om man har ett intresse för att utvecklas som lärare, att utveckla sin didaktiska handlingskompetens och att man har ett kreativt och nyfiskt förhållningssätt och att man har ett intresse för att skapa relationer och en vilja och en förmåga att tänka lite utanför boxen.

Émilie Jönsson [00:15:52] Avslutningsvis, vad har du för tips till slöjdlärare som vill arbeta mer med de här frågorna?

Anna Sjöqvist [00:15:57] Ja, en viktig del är ju att sätta sig in i läroplanen, i kursplanerna och i de här kommentarmaterialen som finns för grundsärskolan. Och det kan man ju enkelt göra genom att gå in på Skolverkets hemsida och skriva in de här termerna i sökfönstret. Sedan finns det ju många som har kunskaper kring det här och det finns ju en stor styrka i att dela erfarenheter med andra, både med slöjdlärarkolleger och andra lärarkollegor. Och kollegiala samtal kan ju ge väldigt mycket. Sen tänkte jag också att även om man inte har en specialpedagogisk utbildning så har man som slöjdlärare en trygghet i sitt ämne och i de egna ämneskunskaperna som är väldigt viktig och som man kan ha som grund. Och det är också något som en av de här lärarna i min studie uttrycker att även om hon tycker att det är problematiskt att inte ha den specialpedagogiska kompetensen så säger hon att slöjd är ändå alltid slöjd. Jag har liksom, det är slöjd för alla elever, oavsett vilken förmåga eleverna har.

Émilie Jönsson [00:17:04] Jättefina slutord! Stort tack för att jag fick prata med dig Anna!

Anna Sjöqvist [00:17:09] Tack själv!